

การเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการรู้สารสนเทศ
ของ อาจารย์ นักศึกษา และบรรณารักษ์*
Academics, students and librarians' perceptions
of information literacy : comparison study

ผุสดี ดอกพรม**
Phussadee Dokphrom

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอความหมาย ความสำคัญของการรู้สารสนเทศ ความเคลื่อนไหวของการรู้สารสนเทศในประเทศต่างๆ นำเสนอมาตรฐานและโมเดลการรู้สารสนเทศที่สำคัญที่ใช้เป็นกรอบในการออกแบบการเรียนการสอน และการประเมินการรู้สารสนเทศของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย รวมทั้งเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องการรู้สารสนเทศของบรรณารักษ์ซึ่งสะท้อนมาจากมาตรฐานและโมเดลดังกล่าวกับแนวความคิดเรื่องการรู้สารสนเทศของอาจารย์และนักศึกษาที่ได้มาจากผลการวิจัย จากความแตกต่างระหว่างแนวความคิดเรื่องการรู้สารสนเทศระหว่างบรรณารักษ์และอาจารย์และ

* บทความนี้ปรับปรุงมาจาก Dokphrom, P. "An investigation into information literacy of undergraduate students : A case of the Faculty of Arts, Silpakorn University, Thailand". PhD. Department of Information Studies, Social Science, University of Sheffield, 2010.

** อาจารย์ ดร. ประจักษ์คณาวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นักศึกษา บทความนี้แนะนำการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบรรณารักษ์ในฐานะผู้สอนวิชาการรู้สารสนเทศกับอาจารย์และนักศึกษาในฐานะผู้เรียนผู้สอนโดยตรงเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศ

คำสำคัญ : การรู้สารสนเทศ, การอุดมศึกษา, ทักษะสารสนเทศ, แนวคิดการรู้สารสนเทศ, มาตรฐานการรู้สารสนเทศ

Abstract

This article introduces the definition, importance, and movements of information literacy taken places in several countries. It presents the information literacy standards and model which are used as frameworks for teaching, learning and assessing students' information literacy. It also compares the librarians' perceptions of information literacy which are reflected from the frameworks, with academics' and students' perceptions of information literacy which are derived from research studies. Since there are differences in the perceptions, this article concludes with a suggestion on establishing effective collaborative partnerships between librarians who teach information literacy, and academics and students who are the key people in teaching and learning.

Keywords : Information literacy, Information competency, Information skills, Higher Education, Information literacy standard, Information literacy perception

บทนำ

การรู้สารสนเทศเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในยุคสมัยที่ประชาชนสามารถเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างไม่มีขีดจำกัด การรู้สารสนเทศถือเป็นสิ่งจำเป็น และยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในสภาพแวดล้อมที่บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์และการสื่อสารโทรคมนาคมที่ทำให้การจัดเก็บและเผยแพร่สารสนเทศเพิ่มจำนวนมากขึ้นและแพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว การเพิ่มปริมาณของสารสนเทศทั้งในด้านปริมาณ รูปแบบและเนื้อหา และแหล่งสารสนเทศที่จะให้ความรู้ความเข้าใจที่มีเป็นจำนวนมากในชีวิตประจำวันหรือในชั้นเรียน ผู้ใช้สารสนเทศจึงประสบปัญหาต่อการประมวลสารสนเทศที่ได้รับ จำเป็นต้องมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การรู้สารสนเทศจึงถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของบุคคลในศตวรรษที่ ๒๑

ในหลายประเทศที่พัฒนาแล้วเช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ การรู้สารสนเทศได้รับความสำคัญในระดับชาติอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันอุดมศึกษามีความตื่นตัวในด้านการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย มหาวิทยาลัยชั้นนำหลายแห่งวางแผนและระบุเป้าหมายให้ผลิตบัณฑิตเป็นผู้รู้สารสนเทศ โดยกำหนดลงในแผนงานระดับต่างๆ เช่น พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

การรู้สารสนเทศ : ความหมาย

การรู้สารสนเทศ หรือ Information Literacy ปรากฏใช้ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๔ โดยพอล ซูร์คาวสกี (Zurkowski, 1974, p. 6) อดีตนายกสมาคมอุตสาหกรรมสารสนเทศ (Information Industry Association, IIA) เป็นผู้แนะนำความสำคัญของการรู้สารสนเทศ และเสนอให้ผู้บริหารประเทศจัดทำโครงการที่มุ่งก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในระดับประเทศ นับตั้งแต่ซูร์คาวสกีใช้คำดังกล่าว การรู้สารสนเทศถูกตีความและอธิบายในบริบทและมุมมองต่างๆ กัน เช่นบรรณารักษ์อธิบายว่าการรู้สารสนเทศเป็นการขยายรูปแบบเดิมของการสอนวิชาห้องสมุด (Demo, 1986, p. 6) นักการศึกษาอธิบายว่าการรู้สารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(Breivik, 1987, p. 46) นอกจากนี้ หลายคนเข้าใจว่า คือความสามารถในการใช้ห้องสมุด การใช้ระบบการค้นคืนรายการสารบรรณ หรือโอแพค (Online Public Access Catalogue – OPAC) (ชูติมา สัจจามันท์, ๒๕๕๐, หน้า ๒๘)

การรู้สารสนเทศเป็นประเด็นที่บรรณารักษ์และบุคคลในวิชาชีพสารสนเทศให้ความสนใจมากที่สุด มีการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย สำหรับคำและความหมายของการรู้สารสนเทศนั้น มีการใช้คำและให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันไป เช่น บางครั้งใช้คำว่า Information Literacy บางครั้งใช้คำว่า Information competency หรือบางครั้งใช้คำว่า Information Skills อย่างไรก็ตาม นิยามของการรู้สารสนเทศที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดคือนิยามจากสมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (Association of College and Research Library, ACRL) โดยได้ให้ความหมายว่า การรู้สารสนเทศ คือ “ความรู้และความสามารถของบุคคลในการระบุความต้องการสารสนเทศของตนเอง ความสามารถในการค้นหา ประเมินคุณค่า และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (American Library Association, 1989, p. 1) ดังนั้น ผู้รู้สารสนเทศจึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่สำคัญ คือ รู้ความต้องการสารสนเทศ สามารถค้นหา และประเมินคุณค่าสารสนเทศ สามารถคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญของการรู้สารสนเทศ นอกจากนี้ ยังสามารถสื่อสารสารสนเทศโดยใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเข้าใจเรื่องจริยธรรมและมีจริยธรรมในการใช้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศในประเทศต่างๆ

การรู้สารสนเทศก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต หลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลียตระหนักถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศ มีการจัดตั้งองค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ มีการกำหนดนโยบายและมาตรฐานการรู้สารสนเทศ มหาวิทยาลัยหลายแห่งบูรณาการทักษะการรู้สารสนเทศในหลักสูตรวิชาต่างๆ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาพัฒนาการการรู้สารสนเทศเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๙ โดยเกิดขึ้นจากความร่วมมือในระดับชาติ มีการประสานงานจากการจัดการประชุมระดับชาติ จากองค์วิชาชีพที่เกี่ยวข้อง และจากการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศในประเทศ มีการประกาศวาระการรู้สารสนเทศแห่งชาติ (The National Forum on Information Literacy – NFIL) จากการประชุมวาระที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ ที่ประชุมสนับสนุน กระตุ้นและขยายผลโครงการการรู้สารสนเทศทั้งในประเทศและต่างประเทศให้มีการยอมรับในแนวทางของนโยบายการรู้สารสนเทศผ่านองค์กรที่สำคัญในระดับประเทศเพื่อนำไปปฏิบัติต่อ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ (State Department of Education) คณะกรรมการการอุดมศึกษา (Commissions on Higher education) และคณะกรรมการวิชาการแห่งรัฐ (Academic Government Boards) เป็นต้น (จุมพจน์ วนิชกุล, ๒๕๕๐)

สหรัฐอเมริกาตระหนักถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศต่อประชากรของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ปี ค.ศ. ๑๙๙๗ มีการจัดตั้งสถาบันการรู้สารสนเทศ (The Institute of Information Literacy) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่สถาบันต่างๆ ที่จะช่วยร่วมมือให้เกิดการรู้สารสนเทศอย่างกว้างขวาง โดยจัดทำโครงการการรู้สารสนเทศเชื่อมโยงกับหน่วยงานทางการศึกษา หอสมุดประเภทต่างๆ และให้บริการข้อมูลผ่านแหล่งสารสนเทศบนเว็บ และที่สำคัญได้กำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา เช่นมาตรฐานความสามารถในการรู้สารสนเทศ สำหรับนักศึกษาอุดมศึกษา (Information Literacy Competency Standards for Higher Education) เป็นมาตรฐาน ตัวบ่งชี้และผลที่ได้รับ เพื่อเป็นการประกันคุณภาพของนักศึกษา และบัณฑิตอันเป็นผลผลิตจากสถาบันอุดมศึกษาว่าเป็นผู้รู้สารสนเทศ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้เดือนตุลาคม ๒๐๐๙ เป็นเดือนแห่งการตระหนักถึงการรู้สารสนเทศแห่งชาติ (Information literacy awareness month) (Obama, 2009)

นอกจากประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว ประเทศอังกฤษ และออสเตรเลีย ถือเป็นประเทศแนวหน้าในด้านการรู้สารสนเทศ ในประเทศอังกฤษ หน่วยงาน SCONUL (Society of Colleges, National and University Libraries) ถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ เพื่อเตรียมตัวในการจัดทำประกาศการรู้สารสนเทศสำหรับการอุดมศึกษาในประเทศ SCONUL มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพและการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมของห้องสมุด

ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในสหราชอาณาจักร และไอร์แลนด์ SCONUL พัฒนาโมเดลทักษะการรู้สารสนเทศ ๗ ด้าน (7 Pillars of Information Literacy) มหาวิทยาลัยหลายแห่งเช่น University of Sheffield, Cranfield University, Cardiff University และ University College Northampton ทำงานภายใต้คำแนะนำของ SCONUL และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายที่สร้างขึ้น โดยนำไปใช้สอนนักศึกษาให้เกิดทักษะการรู้สารสนเทศในมหาวิทยาลัยของตน มีการจัดทำโครงการหลายโครงการที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศ เช่น โครงการวิชัยจูบิลี (JUBILEE 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและการแสวงหาสารสนเทศ และภาพที่คาดหวังจากความต้องการที่มีความสัมพันธ์กับการให้บริการสารสนเทศ อิเล็กทรอนิกส์ในสถาบันอุดมศึกษา และโครงการคณะกรรมการระบบสารสนเทศร่วม (Joint Information System Committee-JISC) เป็นโครงการช่วยสอนให้นักศึกษาเกิดทักษะการรู้สารสนเทศโดยกระบวนการสอนจัดทำโดยบรรณารักษ์ของมหาวิทยาลัย มีโมดูลการเรียนรู้ และเครื่องมือประกอบการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะการรู้สารสนเทศเป็นต้น

ประเทศออสเตรเลียได้ร่วมมือกับประเทศนิวซีแลนด์จัดตั้งสถาบันการรู้สารสนเทศแห่งออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (Australian and New Zealand Institute for Information Literacy : ANZIL) จัดประชุมร่วมกับสมาพันธ์มหาวิทยาลัยออสเตรเลีย (Council of Australian Universities Librarians : CAUL) จัดทำและปรับปรุงมาตรฐานการรู้สารสนเทศ (The Australian Information Literacy Standards (ฉบับที่ ๑) และกรอบโครงสร้างการรู้สารสนเทศของออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (The Australian and New Zealand Information Literacy Framework (ฉบับที่ ๒)) เพื่อเป็นกรอบในการออกแบบการเรียนการสอนและการประเมินการรู้สารสนเทศของบุคคล มีการสนับสนุนให้ทุนวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศในหัวข้อด้านการเรียนการสอน การนำไปใช้ การบูรณาการความรู้ของสาขา บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยทำงานร่วมกับอาจารย์ผู้สอน บูรณาการทักษะการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศในหลักสูตรวิชาต่างๆ

สาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความก้าวหน้าและการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศติดอันดับโลก รัฐบาลสิงคโปร์มุ่งมั่นการพัฒนาสู่การเป็นชาติแห่งการเรียนรู้ภายใต้แผน IT 2000 ส่งเสริมสังคมฐานความรู้เพื่อเตรียมคนให้ทำงานได้ตามสภาพของสภาพแวดล้อมสารสนเทศด้านต่างๆ ให้

มีการฝึกทักษะการแก้ปัญหา และการใช้สารสนเทศเพื่อพัฒนาภาพเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม มีการจัดพิมพ์แนวทางดำเนินการเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศ (The information Literacy Guidelines) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๗ เพื่อเป็นกรอบในการวางหลักสูตรการสอนเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศซึ่งบรรจุไว้ในหลักสูตรการสอนทุกระดับ

ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศไม่เพียงปรากฏในประเทศที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น แต่ยังปรากฏในอีกหลายประเทศทั่วโลก เช่น แคนาดา เม็กซิโก จีน สิงคโปร์ ประเทศในทวีปยุโรป และแอฟริกาใต้ (จุฬพจน์ วณิชกุล, ๒๕๕๐) นอกจากนี้ยังมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในระดับสากล มีการจัดการประชุมสัมมนานานาชาติ มีการรวมกลุ่มผู้สนใจเฉพาะเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศ (ALIA Information Literacy Forum : INFOLIT) มีการจัดทำเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับการรู้สารสนเทศการรู้สารสนเทศขึ้นโดยเฉพาะ เช่น <http://www.infolit.org> และ <http://big6.com> เป็นต้น มีสหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสมาคมห้องสมุดและสถาบันหรืออิลฟา (International Federal of Library Associations and Institute : IFLA) ดำเนินงานภายใต้องค์การยูเนสโก ประกาศในปี ค.ศ. ๒๐๐๓-๒๐๑๓ เป็นทศวรรษแห่งการเรียนรู้สารสนเทศ (United Nation's Literacy Decade)

จัดตั้งโครงการหลายๆ โครงการโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของการรู้สารสนเทศในทุกระดับการศึกษาทั่วโลก และสร้างแนวทางเพื่อบูรณาการการรู้สารสนเทศในหลักสูตรต่างๆ มีการจัดตั้งชุมชนการรู้สารสนเทศระดับนานาชาติผ่านเว็บไซต์ infolitglobal.info เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมแหล่งสารสนเทศด้านการรู้สารสนเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำสัญลักษณ์การรู้สารสนเทศขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการรู้สารสนเทศให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

มาตรฐานการรู้สารสนเทศ

จากที่กล่าวมาข้างต้น หลายประเทศได้กำหนดมาตรฐานการรู้สารสนเทศขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการประเมินการรู้สารสนเทศของนักศึกษา โดยในระดับอุดมศึกษานั้นมาตรฐานหลักคือ มาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา กรอบโครงสร้างการรู้สารสนเทศของออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ และโมเดลการรู้สารสนเทศของประเทศอังกฤษ

มาตรฐานการรู้สารสนเทศสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา

สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัยแห่งสหรัฐอเมริกา (ACRL) ได้กำหนดมาตรฐานด้านการรู้สารสนเทศในระดับอุดมศึกษา (Information Literacy Competency Standards for Higher Education) ขึ้นในปี ๒๐๐๐ เพื่อใช้เป็นกรอบหรือแนวทางปฏิบัติสำหรับการเรียนการสอน และการประเมินการรู้สารสนเทศของนักศึกษาอุดมศึกษา โดยได้นำเสนอมาตรฐานการรู้สารสนเทศของนักศึกษาไว้ ๕ มาตรฐาน ดังรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานที่ ๑ นักศึกษาสามารถกำหนดลักษณะและขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างชัดเจน

มาตรฐานที่ ๒ นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมี

ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

มาตรฐานที่ ๓ นักศึกษาสามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งที่ผลิตสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถบูรณาการสารสนเทศที่คัดเลือกแล้วเข้ากับระบบความรู้และค่านิยมของตนเองได้

มาตรฐานที่ ๔ นักศึกษาในฐานะบุคคลและสมาชิกของกลุ่มต่างๆ สามารถใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

มาตรฐานที่ ๕ นักศึกษามีความเข้าใจในประเด็นด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อมสารสนเทศรวมทั้งผลที่เกิดจากการใช้และการเข้าถึงสารสนเทศอย่างถูกต้องทั้งทางจริยธรรม และกฎหมาย

แต่ละมาตรฐานมีดัชนีชี้วัดการดำเนินงาน (Performance Indicator) และมีดัชนีวัดผลลัพธ์ (Learning outcomes) เช่น

มาตรฐานที่ ๒ นักศึกษาสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

ดัชนีชี้วัด ๒ นักศึกษากำหนดกลยุทธ์ในการสืบค้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดัชนีวัดผลลัพธ์

๑. กำหนดกลยุทธ์ในการค้นได้
๒. ระบุคำค้น คำสำคัญ ที่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการได้
๓. เลือกศัพท์ควบคุม ที่ใช้เฉพาะเรื่องที่ต้องการ
๔. กำหนดวิธีการค้นที่เหมาะสม เช่น ตรรกบูลเลียน
๕. ใช้กลยุทธ์ระบบค้นคืนที่หลากหลาย

(Association of College and Research Libraries, 2000)

มาตรฐานการรู้สารสนเทศของ ACRL ได้รับการรับรองจากสมาคมการอุดมศึกษา มีการประกาศใช้มาตรฐานการรู้สารสนเทศทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ยังมีสถาบันเกี่ยวกับการประกันคุณภาพหลายแห่งได้นำเอามาตรฐานนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินสถานศึกษา เช่น Middle States Commission on Higher

Education และ New England Association of Schools and Colleges เป็นต้น นอกจากนี้ มาตรฐานนี้ยังได้รับการแปล และนำไปใช้ในหลายประเทศ เช่น ฟินแลนด์ เยอรมัน และ สเปน เป็นต้น

กรอบโครงสร้างการรู้สารสนเทศของออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์

Australian and New Zealand Information Literacy Framework : ANZIIL

ประเทศออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ได้ร่วมมือกันจัดตั้งสถาบันการรู้สารสนเทศแห่งออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ (Australian and New Zealand institute for Information Literacy : ANZIIL) และได้จัดประชุมร่วมกับสภาบรรณารักษ์อุดมศึกษาออสเตรเลีย (Council of Australian University Librarians : CAUL) จัดทำมาตรฐานการรู้สารสนเทศขึ้นในปี ค.ศ. ๒๐๐๔ โดยให้ชื่อมาตรฐานว่า กรอบโครงสร้างการรู้สารสนเทศในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (Australian and New Zealand Information Literacy Framework) ซึ่งปรับปรุงมาจากมาตรฐานการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Standards) ของสภาบรรณารักษ์อุดมศึกษาออสเตรเลีย โดยได้นำมาตรฐานของ ACRL มาประยุกต์เพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบการเรียนการสอน และการประเมินการรู้สารสนเทศของบุคคลตามมาตรฐาน โดยแต่ละมาตรฐานมี ซึ่งระบุว่า บุคคลผู้รู้สารสนเทศ มีลักษณะดังนี้

มาตรฐานที่ ๑ รู้ถึงความต้องการสารสนเทศ และกำหนดขอบเขตความต้องการสารสนเทศได้

มาตรฐานที่ ๒ สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

มาตรฐานที่ ๓ สามารถประเมินคุณค่าสารสนเทศ และกระบวนการค้นหาสารสนเทศที่ต้องการได้

มาตรฐานที่ ๔ สามารถจัดการกับสารสนเทศทั้งที่ค้นหามาได้หรือที่สร้างสารสนเทศขึ้นใหม่

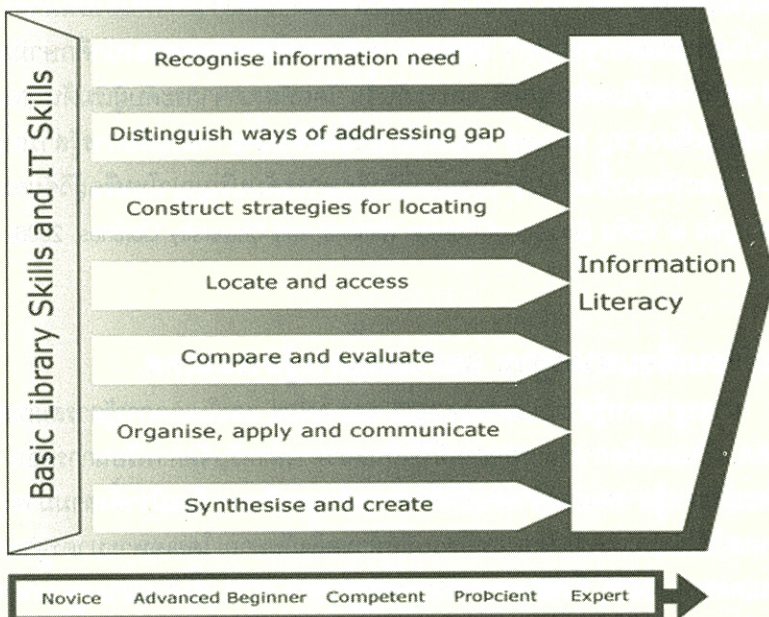
มาตรฐานที่ ๕ สามารถประยุกต์ใช้สารสนเทศเดิมที่มีอยู่เข้ากับสารสนเทศใหม่ เพื่อสร้างแนวความคิดใหม่หรือสร้างความเข้าใจใหม่ได้

มาตรฐานที่ ๖ สามารถใช้สารสนเทศด้วยความเข้าใจ และยอมรับในประเด็นทางด้านวัฒนธรรม จริยธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อมขณะใช้สารสนเทศนั้นๆ ได้

(Bundy, 2004)

โมเดลการรู้สารสนเทศในประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษ สมาคมห้องสมุดวิทยาลัยห้องสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัย (SCONUL) ได้พัฒนาโมเดลการรู้สารสนเทศ ๗ ด้าน (Seven Pillars of Information Literacy) โดยเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศ ๗ ด้าน (Pillar) ซึ่งเป็นความสามารถเบื้องต้นของทักษะการใช้ห้องสมุด และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นผู้รู้สารสนเทศมีดังต่อไปนี้ คือ

โมเดลการรู้สารสนเทศ ๗ ด้าน

แหล่งข้อมูล : Society of College, Notional and University Libraries (2006)

๑. ความสามารถในการตระหนักว่าตนเองต้องการสารสนเทศ
๒. ความสามารถในการแสดงให้เห็นความแตกต่างของวิธีการระบุช่องว่างทางสารสนเทศ
๓. ความสามารถในการสร้างกลยุทธ์ในการกำหนดแหล่งที่เก็บสารสนเทศ
๔. ความสามารถในการกำหนดแหล่งสารสนเทศและเข้าถึงสารสนเทศ
๕. ความสามารถในการเปรียบเทียบ และประเมินสารสนเทศที่ได้รับจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ
๖. ความสามารถในการจัดการ ประยุกต์ และแลกเปลี่ยนสารสนเทศกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ กัน
๗. ความสามารถในการสังเคราะห์ และพัฒนาสารสนเทศที่มีอยู่ ไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

โมเดลการรู้สารสนเทศของสมาคมห้องสมุดวิทยาลัยห้องสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัย (SCONUL) ถูกพัฒนาขึ้นมาแทนการกำหนดเป็นมาตรฐานเหมือนในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยระบุว่าระดับการรู้สารสนเทศของนักศึกษามีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล และระดับชั้น โดยพัฒนาจากระดับผู้เริ่มต้น (Novice) ไปสู่ระดับผู้เชี่ยวชาญ (Expert) เช่นนักศึกษาชั้นปีที่หนึ่งอาจมีระดับการรู้สารสนเทศที่ ๑-๔ และพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่นักศึกษาระดับปริญญาโทหรือผู้วิจัยจะต้องเชี่ยวชาญทั้ง ๗ ระดับ (Society of College National and University Libraries, 2006)

การเปรียบเทียบมาตรฐาน และโมเดลการรู้สารสนเทศ

มาตรฐานการรู้สารสนเทศของ ACRL และ ANZIIL และโมเดลการรู้สารสนเทศของ SCONUL เป็นแนวคิดการรู้สารสนเทศที่ใช้เป็นแนวทางสำหรับจัดการเรียนการสอน และการประเมินการรู้สารสนเทศสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ถึงแม้ว่าทั้งสามมาตรฐานจะกำหนดไว้ในประเทศของตน แต่มีส่วนที่คล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะมาตรฐานการรู้สารสนเทศของ ANZIIL ซึ่งพัฒนามาจากมาตรฐานของ ACRL ทั้งสามมาตรฐานกล่าวถึง

๑. ความสามารถในการค้นคว้าสารสนเทศตามกระบวนการ โดยเริ่มตั้งแต่การระบุความต้องการสารสนเทศ การกำหนดขอบเขตและลักษณะสารสนเทศที่ต้องการ

การใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ การประเมินสารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศที่ค้นคืนได้ การใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องต่างๆ กับสารสนเทศ เช่น จริยธรรม และกฎหมาย

๒. การคิดเชิงวิเคราะห์ในการประเมินสารสนเทศที่ได้รับ

๓. การบูรณาการสารสนเทศที่ได้รับกับความรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่

๔. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดการกับสารสนเทศที่ได้รับ และสารสนเทศที่สร้างขึ้นใหม่

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบมาตรฐานและโมเดลการรู้สารสนเทศ

ACRL (2000)	ANZIIL (Bundy, 2004)	SCONUL (1999)
๑: กำหนดลักษณะและขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างชัดเจน	๑: รู้ถึงความต้องการสารสนเทศ และกำหนดขอบเขตความต้องการสารสนเทศได้	๑: ความสามารถในการตระหนักว่าตนเองต้องการสารสนเทศ ๒: ความสามารถในการแสดงให้เห็นความแตกต่างของวิธีการระบุช่องว่างทางสารสนเทศ
๒: เข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล	๒: สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล	๓: ความสามารถในการสร้างกลยุทธ์ในการกำหนดแหล่งที่เก็บสารสนเทศ ๔: ความสามารถในการกำหนดที่เก็บและเข้าถึงสารสนเทศ

ACRL (2000)	ANZIIL (Bundy, 2004)	SCONUL (1999)
๓: ประเมินสารสนเทศ และแหล่งที่ผลิตสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งสามารถบูรณาการสารสนเทศที่คัดเลือกแล้วเข้ากับระบบฐานความรู้และค่านิยมของตนเองได้	๓: สามารถประเมินคุณค่าสารสนเทศและกระบวนการค้นหาสารสนเทศที่ต้องการได้ ๕: สามารถประยุกต์ใช้สารสนเทศเดิมที่มีอยู่เข้ากับสารสนเทศใหม่เพื่อสร้างแนวความคิดใหม่หรือสร้างความเข้าใจใหม่ได้	๕: ความสามารถในการเปรียบเทียบและประเมินสารสนเทศที่ได้รับจากแหล่งสารสนเทศต่างๆ ๗: ความสามารถในการสังเคราะห์ และพัฒนาสารสนเทศที่มีอยู่ ไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้
๔: ใช้สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้	๔: สามารถจัดการกับสารสนเทศทั้งที่ค้นหาได้หรือที่สร้างขึ้นใหม่	๖: ความสามารถในการจัดการ ประยุกต์ และแลกเปลี่ยนสารสนเทศกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ กัน
๕: เข้าใจในประเด็นด้านเศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อมสารสนเทศ รวมทั้งผลที่เกิดจากการใช้และการเข้าถึงสารสนเทศอย่างถูกต้องทั้งทางจริยธรรม และกฎหมาย	๖: สามารถใช้สารสนเทศด้วยความเข้าใจ และยอมรับในประเด็นทางด้านวัฒนธรรม จริยธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมที่แวดล้อมขณะใช้สารสนเทศนั้นๆ ได้	ปรากฏในข้อ ๖ ฉบับปรับปรุง

อย่างไรก็ตาม จะสังเกตได้ว่ามาตรฐาน และโมเดลการรู้สารสนเทศทั้งสามนั้นให้ความสำคัญกับกระบวนการค้นหาว่าสารสนเทศเป็นหลัก โดยนำเสนอเป็นขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การระบุขอบเขตของสารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศที่ต้องการ การเข้าถึงสารสนเทศตามกลวิธีการสืบค้น การประเมินสารสนเทศที่ได้รับ และการใช้สารสนเทศ

ให้ตรงตามวัตถุประสงค์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบรรณารักษ์เป็นผู้สอนรายวิชาดังกล่าว การเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้เป็นหลัก โดยถึงแม้จะกล่าวถึงประเด็นเรื่องการคิดเชิงวิเคราะห์ และการใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรม และตระหนักถึงจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องแต่ไม่ได้เน้นเรื่องเหล่านี้เท่าที่กับ กระบวนการค้นคว้า เช่นมาตรฐาน ACRL ข้อ ๑-๔ ที่กล่าวถึงกระบวนการค้นคว้าและการใช้สารสนเทศ

จากการที่มาตรฐานการรู้สารสนเทศทั้งสามมาตรฐานใช้เป็นกรอบในการจัดการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศแก่นักศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น นักวิชาการจำนวนหนึ่งวิจารณ์มาตรฐานดังกล่าวเช่น มาตรฐานดังกล่าวเป็นการสะท้อนแนวความคิดของบรรณารักษ์ และนักสารสนเทศซึ่งเป็นนักปฏิบัติ ไม่ใช่แนวความคิดจากประสบการณ์ของนักศึกษาหรืออาจารย์ในฐานะที่เป็นผู้เรียนผู้สอนโดยตรง (Boon, Webber and Johnston, 2007) นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวเน้นที่การฝึกทักษะโดยการค้นคว้าสารสนเทศเป็นหลัก ซึ่งการรู้สารสนเทศเป็นเรื่องของประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้สารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ใช่แค่การฝึกฝนทักษะเท่านั้น เพราะทักษะเหล่านี้ในอนาคตอาจจะล้าสมัย (Bruce, 1997) และที่สำคัญมาตรฐานทั้งสามเกิดจากการประชุมระดมความคิดและไม่ได้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัย

แนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ และนักศึกษา

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการเรียนการสอนการรู้สารสนเทศสำหรับนักศึกษาเป็นเรื่องที่หลายประเทศให้ความสำคัญ เป็นประเด็นที่บรรณารักษ์ และบุคคลในวิชาชีพสารสนเทศให้ความสนใจมากที่สุด แต่การรู้สารสนเทศยังไม่แพร่หลายในหมู่นักวิชาการ อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งทำวิจัยแนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ และนักศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีเกี่ยวข้องโดยตรงการเรียนการสอน

เว็บเบอร์ บูน และจอห์นสตัน (Webber, Boon, and Johnston, 2005) นำเสนอผลการวิจัยเปรียบเทียบแนวคิดการรู้สารสนเทศระหว่างอาจารย์สาขาวิชาการตลาด และภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศอังกฤษโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแนวคิดเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศของอาจารย์ทั้งสองสาขาวิชาสามารถสรุปได้ดังนี้

๑๑ แนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

อาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาภาษาอังกฤษมีแนวคิดเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศดังนี้

๑. การเข้าถึง และค้นคืนสารสนเทศประเภทสิ่งตีพิมพ์
๒. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเข้าถึง และค้นคืนสารสนเทศ
๓. มีทักษะพื้นฐานในการค้นคว้า และรู้ว่าเมื่อไหร่ที่จะใช้สารสนเทศนั้น โดยทักษะพื้นฐานรวมถึง ทักษะการอ้างอิง กลยุทธ์การค้นคว้า และทักษะการใช้ห้องสมุด
๔. การเป็นผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นผู้คิดเชิงวิเคราะห

๑๒ แนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาการตลาด

อาจารย์ผู้สอนสาขาวิชาการตลาดมีแนวคิดเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศดังนี้

๑. การเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็วทันทั่วทั้งที่
๒. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการทำงานกับสารสนเทศ
๓. กลุ่มทักษะสารสนเทศ และการประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านั้นในการทำงานอย่างทันทั่วทั้งที่
๔. ความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
๕. การเป็นผู้ที่คิดเชิงวิเคราะห
๖. การเป็นนักปฏิบัติที่มีความมั่นใจ และสามารถทำงานได้ด้วยตนเอง

แนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ทั้งสองสาขาวิชามีทั้งส่วนที่คล้ายคลึง และแตกต่างกัน โดยแนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ทั้งสองสาขาวิชาครอบคลุมเรื่อง แหล่งสารสนเทศ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ แต่แตกต่างกันในรายละเอียดเฉพาะ เช่น ในสาขาวิชาภาษาอังกฤษเน้นสารสนเทศประเภทสิ่งตีพิมพ์ ในขณะที่สาขาวิชาการตลาดเน้นสารสนเทศที่หลากหลายและมีความทันสมัย เช่น ข่าวและบทความจากหนังสือพิมพ์และวารสาร รายงานการตลาด ข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ นักศึกษา และอาจารย์ในสาขาวิชาการตลาดจะให้ความสำคัญกับความเคลื่อนไหวของโลกภายนอก ในขณะที่สาขาวิชาภาษาอังกฤษจะเน้นที่พัฒนาการในการคิดเชิงวิเคราะห ของตัวบุคคล จากผลการวิจัยดังกล่าวนักวิจัยสรุปว่าอาจารย์ในสาขาวิชาที่ต่างกันมีแนวคิดเรื่องการรู้สารสนเทศที่แตกต่างกันโดยสอดคล้องกับสารสนเทศที่ใช้ และอิทธิพล

ของโลกภายนอกต่อสาขาวิชา

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศระหว่างอาจารย์ และแนวคิดของบรรณารักษ์ซึ่งสะท้อนจากมาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศดังที่กล่าวมาแล้วพบว่า แนวคิดเรื่องการให้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ การคิดเชิงวิเคราะห์เป็นแนวคิดที่เหมือนกัน แต่สิ่งที่แตกต่างกันอย่างได้ชัดคือกระบวนการเข้าถึงสารสนเทศ เช่นการตระหนักถึงความต้องการ สารสนเทศ ซึ่งปรากฏเป็นประการแรกของโมเดลการเรียนรู้สารสนเทศของ SCONUL นั้นไม่อยู่ในแนวคิดการเรียนรู้สารสนเทศของอาจารย์ นอกจากนี้ อาจารย์ให้ความสำคัญกับความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (critical thinkers และ becoming autonomous learners) ในขณะที่มาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับกระบวนการค้นคว้าสารสนเทศ (Webber, Boon and Johnston, 2005)

งานวิจัยของวิลเลียม และวาวเวลล์ (Williams and Wavell, 2006) ศึกษาแนวคิดการเรียนรู้สารสนเทศของอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศอังกฤษ เสนอแนวคิดการเรียนรู้สารสนเทศ ๖ ประการ คือ

๑. การค้นหาสารสนเทศ
๒. ความเข้าใจในภาษา และการสื่อสารสารสนเทศ
๓. การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสารสนเทศที่ได้รับกับความรู้เดิม
๔. ทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
๕. การคิดเชิงวิเคราะห์
๖. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากผลการวิจัยข้างต้นพบว่าแนวคิดเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศของอาจารย์มีทั้งความเหมือนและแตกต่างกับแนวคิดการเรียนรู้สารสนเทศของบรรณารักษ์ โดยเหมือนกันในประเด็นกระบวนการค้นหาสารสนเทศ การสร้างและการสื่อสารสารสนเทศและความรู้ และประเด็นด้านจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง แนวคิดเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศของบรรณารักษ์ไม่ได้กล่าวถึงความเข้าใจในภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน และความเข้าใจและการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสารสนเทศที่ได้รับกับความรู้เฉพาะ ซึ่งเป็นสององค์ประกอบที่สำคัญของแนวคิดของเรียนรู้สารสนเทศของอาจารย์ (Williams and Wavell, 2006)

สำหรับประเทศไทย ผุสดี ดอกพรม (Dokphrom, 2010) ได้ทำการวิจัยแนวคิด

การรู้สารสนเทศของอาจารย์ นักศึกษา และบรรณารักษ์ จากการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์อาจารย์ และนักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน ๔ สาขาวิชา คือสาขาวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาปัจจุบัน ตะวันออก พบว่าอาจารย์ และนักศึกษามีแนวคิดเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศในภาพรวม คล้ายคลึงกันแต่ระดับความสำคัญของคุณลักษณะของผู้รู้สารสนเทศแตกต่างกัน จากผลการศึกษาสามารถสรุปแนวคิดการรู้สารสนเทศในภาพรวมโดยให้คำจำกัดความการรู้สารสนเทศในลักษณะของการเป็นผู้รู้สารสนเทศ โดยบุคคลผู้รู้สารสนเทศคือ บุคคลที่รับสารสนเทศเชิงรุก มีความกระตือรือร้น ใฝ่เรียนรู้ หมั่นแสวงหาสารสนเทศใหม่ ๆ อยู่เสมอ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งมีทักษะ และความสามารถในการค้นคว้าสารสนเทศ และใช้สารสนเทศเมื่อต้องการเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้ ผู้รู้สารสนเทศต้องตระหนักถึงการใช้สารสนเทศที่หลากหลาย จะต้องเป็นผู้คิดเชิงวิเคราะห์ ทำความเข้าใจในสารสนเทศที่ได้รับมา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และงานที่รับผิดชอบได้

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้รู้สารสนเทศต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ ๔ ด้าน คือ ทักษะคติ (Attitudes) ทักษะความสามารถในการค้นคว้าสารสนเทศ (research skills) ทักษะความสามารถทั่วไป (Generic skills) และความรู้ (Knowledge) โดยทักษะคติต่อการรับสารสนเทศ (Attitudes towards obtaining information) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นผู้รู้สารสนเทศ เนื่องจากบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อการรับสารสนเทศ หมั่นแสวงหาสารสนเทศใหม่ ๆ อยู่เสมอจะทำให้บุคคลผู้นั้นมีความรู้ และสารสนเทศ รวมถึงรู้จักแหล่งสารสนเทศต่างๆ ดังนั้น หากต้องการใช้สารสนเทศเพื่อวัตถุประสงค์ใด จะสามารถนำความรู้หรือสารสนเทศที่มีมาประยุกต์ใช้ได้ หรือสามารถค้นคว้าสารสนเทศที่ต้องการได้จากแหล่งสารสนเทศเหล่านั้น

คุณลักษณะของผู้รู้สารสนเทศทั้ง ๔ ด้านประกอบไปด้วยคุณลักษณะย่อยดังสรุปในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ คุณลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ

คุณลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ	รายละเอียด
ทัศนคติ (Attitudes)	ทัศนคติต่อการรับสารสนเทศ ● ความกระตือรือร้น สนใจ ใฝ่รู้ในการรับสารสนเทศใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ ● การตระหนักถึงความทันสมัยของข้อมูล รับสารสนเทศใหม่ๆ อยู่เสมอ ● ช่างสังเกต และอยากรู้อยากเห็น ● รักการอ่าน ● มีความมุ่งมั่นในการติดตามสารสนเทศ ● เปิดกว้างในการรับสารสนเทศ ทัศนคติในการสร้างองค์ความรู้ ● เป็นผู้รอบรู้ และสามารถเชื่อมโยงระหว่างสารสนเทศที่ได้รับกับองค์ความรู้เดิม ● มีความเป็นสหวิทยาการ
ทักษะการค้นคว้าสารสนเทศ (Research Skills)	● สามารถระบุขอบเขตของสารสนเทศที่ต้องการ ● รู้จักแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย และสามารถระบุแหล่งสารสนเทศที่อาจตอบใจไทยได้ ● สามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศที่ต้องการได้ ● ประเมินสารสนเทศที่ได้รับอย่างมีวิจารณ์ญาณ และจัดการกับสารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศได้อย่างมีระบบ ● ประยุกต์ใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ● สามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์สารสนเทศ

คุณลักษณะของผู้รู้สารสนเทศ	รายละเอียด
ทักษะทั่วไป (Generic Skills)	● ทักษะทางภาษา และการสื่อสารสารสนเทศ ● ทักษะทางห้องสมุด ● ทักษะภาษาอังกฤษ ● ทักษะภาษาต่างประเทศอื่นๆ ● ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ
ความรู้ (Knowledge)	● ความรู้ในสาขาวิชาที่เรียน ● ความรู้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ● ความรู้รอบตัว และความรู้ทั่วไป

จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสาขาวิชา พบว่าอาจารย์ และนักศึกษาในสาขาวิชาที่แตกต่างกันเน้นระดับความสำคัญของคุณสมบัติของการเป็นผู้รู้สารสนเทศแตกต่างกัน โดยสอดคล้องสัมพันธ์กับลักษณะสารสนเทศที่ใช้ ความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชากับโลกภายนอก และการใช้เทคโนโลยี เช่นสารสนเทศที่ใช้ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่เป็นสารสนเทศประเภทสิ่งตีพิมพ์ เป็นสารสนเทศเชิงวิชาการ และมีลักษณะเฉพาะของเนื้อหาที่ผู้แต่งอาจแฝงความอคติ ดังนั้น คุณสมบัติของผู้รู้สารสนเทศสำหรับสาขาวิชาประวัติศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับการเป็นคนช่างสังเกต อยากรู้ อยากเห็น การเป็นนักอ่านที่มีวิจารณญาณ รวมถึงการมีทักษะอังกฤษ และภาษาต่างประเทศอื่นๆ เพื่อรับสารสนเทศในมุมมองที่ต่างกัน ในขณะที่สาขาวิชาภูมิศาสตร์ใช้สารสนเทศที่เป็นข้อเท็จจริง และเหตุการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีเช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic information system : GIS) และการรับรู้ระยะไกล (Remote sensing) ดังนั้น คุณสมบัติของการเป็นผู้รู้สารสนเทศสำหรับสาขาวิชาภูมิศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับการเปิดกว้างในการรับข้อมูล และรับสารสนเทศใหม่ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสมัยใหม่

เมื่อเปรียบเทียบผลการวิจัยของเว็บเบอร์ และคณะซึ่งศึกษาแนวความคิดของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ กับผลการวิจัยแนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ และนักศึกษาในประเทศไทยพบว่า ทศนคติ (Attitudes) ซึ่งเป็นคุณสมบัติหลัก

ของผู้รู้สารสนเทศตามแนวคิดของอาจารย์ และนักศึกษาในทุกสาขาวิชาไม่ได้ถูกกล่าวถึงในแนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย รวมถึงแนวคิดการรู้สารสนเทศของบรรณารักษ์ ซึ่งอาจสรุปได้ว่านอกจากสาขาวิชาที่แตกต่างกัน แนวคิดเรื่องการรู้สารสนเทศยังแตกต่างกันตามบริบททางสังคม

สรุป

จากตัวอย่างงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วพบว่า มาตรฐานการรู้สารสนเทศที่ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการเรียนการสอนรายวิชาการรู้สารสนเทศนั้นไม่ตอบสนองแนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ และนักศึกษาทั้งหมด มาตรฐานการรู้สารสนเทศที่ใช้เป็นกรอบในการเรียนการสอน และการประเมินการรู้สารสนเทศของนักศึกษา ซึ่งบรรณารักษ์เป็นผู้สอนนั้น เน้นเรื่องการฝึกทักษะการใช้ห้องสมุด การนำกรอบมาตรฐานเหล่านี้ไปใช้ในการเรียนการสอนจำเป็นต้องตระหนักถึงความหลากหลายของสาขาวิชา ดังนั้น เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนวิชาการรู้สารสนเทศ บรรณารักษ์ควรสร้างความร่วมมือกับอาจารย์ผู้สอนในแต่ละสาขาวิชา และนำแนวคิดการรู้สารสนเทศของอาจารย์ และนักศึกษามาประยุกต์ร่วมกับมาตรฐานการรู้สารสนเทศที่ใช้เป็นกรอบในการเรียนการสอน

บรรณานุกรม

- จุมพจน์ วณิชกุล. “พัฒนาการการส่งเสริมการรู้สารสนเทศในต่างประเทศและในประเทศไทย”. วารสารห้องสมุดฉบับพิเศษ (๒๕๔๐) : ๔๗-๖๙.
- ชุติมา สัจจานันท์. การรู้สารสนเทศ : การสอน และการวิจัย. วารสารห้องสมุดฉบับพิเศษ (๒๕๕๐) : ๒๗-๔๕.
- American Library Association. Presidential committee on information literacy competency : Final report, 1989.
- Association of College and Research Libraries. *Information literacy competency standards for higher education*. Chicago : American Library Association, 2000.
- Breivik, P.S. (1987). *Making the most of libraries in the search of academic excellence. change*, 19.
- Bruce, C. *The seven faces of information literacy*. Adelaide : Auslib Press, 1997.
- Bundy, A. (ed.). *Australian and New Zealand information literacy framework : principles, standards and practice*. Adelaide : Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, 2004.
- Boon, S., Webber, S., and Johnston, B. A phenomenographic study of English Faculty's conception of information literacy. *Journal of Documentation*, 63 (2) : 204-228.
- Demo, W. *Idea of information literacy in the age of higher education*. New York : Tompkins Cortland Community College, 1986.
- Dokphrom, P. “An investigation into information literacy of undergraduate students : A case of the Faculty of Arts, Silpakorn University, Thailand”. Ph.D. Department of Information Studies, Social Science, University of Sheffield, 2010.
- Obama, B. *National information literacy awareness month*. The White House : Office of the Press Secretary. [Accessed 31 October 2009]. Available from

http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Presidential-Proclamation-National-Information-Literacy-Awareness-Month/

Society of College National and University Libraries. *The information literacy skills model*. Accessed 21 March 2009 Available from http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/sp/model.html

Webber, S., Boon, S., and Johnston, B. A comparison of UK academics' conceptions of information literacy in two disciplines : English and Marketing. *Library and Information Research*, 29, 93 (2005) : 4-15.

Williams, D. and Wavell, C. *Information literacy in the classroom : secondary school teachers' conceptions*. Aberdeen : Department of Information Management, Aberdeen Business School, The Robert Gordon University, 2006 (Report).

Zurkowski, P. *The information service environment relationships and priorities*. Washington D.C. : National Commission on Libraries and Information Science, 1974 (Report).

